

ARXIU MUNICIPAL DE L'HOSPITALET - ARXIU HISTÒRIC
c. Xipreret, 75 - 08901 L'HOSPITALET

Persona entrevistada: **PEPITA MATAS i BALCELLS**

Projecte: **Indústries de L'Hospitalet: CAN GOMAR**

Entrevistadora: Mireia Mascarell Llosa

Data: Febrer – Març 2005

Duració de la cinta: 60 minuts

Signatura: Ot10

CARA A:

...amb la Pepita Matas...?

Balcells.

Balcells. Escolti, vostè és d'aquí de Hospitalet,...

Sí.

...la família?

Tots.

Tots: el pare, la mare...

No, la mare no. La mare era d'Hostafrancs,...

Ah, d'Hostafrancs.

..la mamà. El pare sí que és d'aquí.

I com es van conèixer, els pares?

(??) que li digui, jo no ho sé. Hahaha. No ho sé.

Bé, el cas és que ella va fer cap aquí.

Sí.

I han viscut sempre aquí a Hospitalet.

Sempre.

Sempre.

Sempre, sempre.

Em deia que abans, per això, vivien allà més aviat cap a Sant Josep.

Nnno.

No és ben bé Sant Josep, encara.

Jo sóc filla d'aquí el carrer... Bruc.

Sí.

I vam marxar d'aquí perquè ens van fer fora del pis.

Sí.

I llavors, com que nosaltres no volíem... embolics, per no anar a plets i coses, vam avenir-nos-en i ens van donar uns diners, sis o set mil pessetes, i vam marxar. Però com que llavors no teníem casa, vam anar a viure a casa la meva sogra.

Ah, molt bé.

I (??) allà(?)...

O sigui això ja cas... ja casada, vostè.

Sí, sí, ja era casada.

Val. Val, val.

I llavors vam estar allà doncs... un any.

Quin any va néixer, vostè, així per tenir-ne una mica la idea?

L'any 26.

El 26. O sigui que vostè ha viscut ben bé tota la guerra i tot, eh?

Sí, sí.

Déu n'hi do. Escolti'm, i casa seva a què es dedicaven?

La meva mare tenia una parada d'ous.

Al mercat?

Al mercat.

Ahà.

I el meu pare treballava a Barcelona.

Val. I llavors vostè va... va anar aquí a l'escola? A quina escola anava d'aquí del barri?

Al senyor Massot.

Ah, al senyor Massot. I va seguir els estudis fins que... fins que a acabar el col·le, (?)?

Nooo he estat mai bona estudiant, ha!

No.

Perquè no em a agradar mai el col·legi.

Ahà.

Vaig ensopegar a guerra...

Sí.

...que llavors clar, més que res jugàvem, que no anàvem a col·legi, perquè ens estàvem aquí al carrer... que llavors la plaça era aquí, en aquest carrer.

Aquí...

El (?) era aquí.

Ah, a casa Espanya.

No, no, (?)...

Ah, no, al carrer aquest...

Al carrer aquest de l'església.

Sí.

I escolti, ens estàvem aquí al carrer... Llavors tenia molt d'interès en anar a col·legi, jo.

Haha

Haha, perquè vivíem aquí i jugàvem, anàvem amb bicicleta, fèiem la bogeria que volíem i, quan eren les nou, llavors pujàvem a col·legi, però escolti...

...poca cosa es feia.

Poca cosa. Poca cosa.

He.

Després a mig matí ja també ens donaven el... el... pa que ens donaven i una mica d'esmorzar que feiem... Llavors baixavem a jugar en aquest camp d'aquí que hi ha el duc(?)...

Sí.

...i aquí jugàvem a pilota i jugàvem... i mira, amb coses...

Passar l'estona.

Sí.

Escolti, i llavors com... que... mentre feia el col·le també anava a cosir i feia coses d'aquestes...

Anava a cosir a Ca la Ramona.

Ahà. Perquè això ho fei...

Era el mateix carrer... era el mateix carrer...

Sí.

...però a l'altra vorera, diguéssim. Bé, l'altra vorera no, la mateixa vorera que el senyor Massot. I allà doncs... era cosa de blanc, eh?

Ahà.

Era qüestió de blanc.

Hi anàveu totes, les del col·le?

No, totes no. Totes no, però alguna colla sí.

Mm. I per què... per què...? Qui us hi apuntava, els pares, a cosir, o i anàveu vosaltres...?

No, no, ens hi apuntaven els pares.

Mm.

Pagaven una quota per portar-nos-hi.

I li agradava, a vostè, això de cosir?

A mi sí, sí que m'agradava, sí. Havia fet una camisa de dormir, havia fet una bossa, varies tonteries perquè jo era...

...petita.

...joveneta.

Mm. Escolti, llavors com va ser que va entrar a la fàbrica?

Perquè jo em vaig posar a fer confecció.

O sigui, a rel de tot el que va aprendre a fer en aquestes coses de cosir, amb la Ramona?

I m'agradava molt la màquina de cosir...

Sí.

...perquè la meva mare en tenia una i quan menys es descuidava jo ha estava amb la màquina... M'agradava.

Mm.

I llavors tenia una tia que feia camises.

Aquí a Hospitalet?

No, a Collblanc.

Ahà.

I ella doncs clar, com que em veia amb molta afició amb la màquina, em va començar que si volia aprendre, que si en volia aprendre; a mi el col·legi no m'agradava i als catorze anys ja me'n vaig anar amb ella i vaig aprendre de cosir allà.

Ella que tenia, un taller, era?

No, no, ho feia a casa.

Ho feia a casa.

Llavors la confecció era a casa.

Però tenia més noies, que vostè, o...?

Una altra noia, tenia, (??).

I treballaven per encàrrecs?

No, no, per confec... per taller.

Per taller?

Per taller, sí.

És que no sé com funcionava, això.

Bé, doncs aleshores al taller, et proporcionaven... feina, diguéssim, anava per dotzenes, o mitja dotzena o depèn del que ells tinguessin costums de fer. Et donaven el paquet i tu, a casa, el feies.

Ahà.

I quan el tenies fet, l'havies d'anar a entregar allà.

O sigui que...

I entregaves aquella i te'n donaven una altra vegada de noves.

O sigui que la seva tieta era la que tenia el contacte amb el taller,...

Això mateix.

...li donaven la feina i vostès l'ajudaven, vostè i l'altra noia l'ajudaven.

Això mateix, sí. I així n'apreníem.

I així n'apreníeu, també.

I llavors als disset anys...

Als disset.

...- abans dels disset -...

Ahà.

...ja em vaig posar a cosir per mi. Llavors jo anava al taller, em donaven la feina i... jo la feia a casa i quan la tenia fet l'anava a entregar.

Llavors ja treballava aquí a Hospitalet.

Sí, bé, treballava de (??).

I el taller estava aquí a Collblanc, també, o...?

No, no, el taller estava a Barcelona. N'hi havia un al carrer Balmes, n'hi havia una altra al carrer... Sòcies, em sembla que era; un altre al carrer Montcada, n'hi havia a molts llocs. A Can (?) Vidal, hi havia molts llocs, que feien això! A Can Vinardell, jo també he treballat per allà a Can Vinardell. I llavors resulta que jo feia camises, perquè el meu pare no volia que jo anés a la fàbrica, que... "aquesta noia no vull que vagi a la fabrica, que... si hi ha necessitat es compren màquines i que ho faci aquí a casa". Bé, sí que ho feia a casa; la meva mare m'ajudava i res, a casa. Però als disset anys se'm va morir el pare...

Mm.

...i llavors clar, jo ja vaig haver de... representar que portava una setmanada.

Clar.

Perquè no hi havia res més.

Mm.

I noia, (???) d'una setmanada per... per viure-hi, i jo no donava l'abast.

No, clar.

No... m'agradava molt cosir però no era banyolera.

Què vol dir banyolera, hehe?

Que no... he, que no sabia fer-ho prou (?)...

Ah.

...no sabia fer... les coses de qualsevol manera. M'agradava fer-ho ben fet i...

...llavors trigava molta estona i no li sortia a compte.

...no... no em sortia a compte. I llavors em van proporcionar per anar allà i jo vaig dir: “Doncs mira, sí, me’n vull anar a la fàbrica”. La meva mare una mica esgarriada, però bé, com que també veia el pla...! Perquè escolta, em llevava cada dia a les cinc o a les sis... perquè el dia que havia d’anar a entregar, a les cinc ja havíem de marxar...

Mm.

..perquè ells tancaven a les set i no volia que hi anessin a última hora.

Clar.

Ja havia d’haver tingut tota la feina plegada i tot enllestit per marxar.

I estava mal pagat, el tema aquest de la confecció, a casa?

Miri, per fer una dotzena de camises, entornades... que llavors l’entornat era... la costura... fossin doble. N’hi ha unes que queden així i unes altres que queden planes.

Sí.

Les que queden planes, que eren entornades, ens donaven quinze pessetes per una dotzena.

Per una dotzena. I en aquella època quan sortia una hora de treball a la fàbrica? (??)

No se’n recorda?

Jo vaig entrar, quan... aquí, guanyant vuitanta pessetes.

Clar, no... no té color. Perquè per una dotzena quants dies s’hi estava, vostè, cosint?

Home, normalment una dotzena cada dia me la feia.

Una dotzena al dia se la feia?

I una dotzena i mitja al dia també, ajudant-me la meva mare, eh? Me la feia.

Com els la donaven, la roba, tallada ja?

Tot, tot, tot tallat.

Tot tallat.

Tot tallat, coll fet i punys fets. Nosaltres només l’havíem de muntar.

Ahà.

Però és clar, hi havia molts punts.

Clar.

I llavors en tenien unes altres que eren més senzilles, que aquelles eren sense entornar, a costura cega, diguéssim.

Mm.

I d’aquelles ens en donaven dotze.

Déu n'hi do.

Fèiem calçotets, ens donaven deu rals... o una pesseta, potser una pesseta.

Per calçotet? Que donen més feina, els calçotets, potser?

No, home, no, per donar més feina, no, però... també era molt poqueta cosa. I et donaven la (?) de dalt feta, eh?

Mm.

Que llavors clar, tot era roba. I després havia fet serianes.

El què?!

Serianes.

Què és això?

Era com una americana... més llargueta, com una americana i llavors feia de dalt oberta, a baix... obert de dalt a baix, feia el coll així i... i portava unes butxaques aquí. Ja no me'n recordo (??)...

Era tot roba d'home, per això, el que feia?

Sí. Sí, sí.

De roba de dona, res.

No, no, tot roba d'home.

I vostè coneixia altres noies d'aquí d'Hospitalet que treballessin així a casa, també, la confecció?

Home, llavors també que en coneixia, (??).

Llavors era una cosa bastant habitual...

Llavors era una noia que no... i fins i tot una dona casada que volgués portar una mica de jornal, doncs escolta, cosia a casa, es feia les seves coses, estava pel menjar, pels crios i per a tot, i es treia un jornalet.

Clar.

És que (?) era molt bo, la confecció, eh?

Mm.

Perquè es feien moltes coses i... i molta gent, que era més despresa(?) que jo, hehe... jo me'n recordo que cosia i venia la tia i deia: "Encara estàs així? Porta". S'asseia a la màquina i amb una hora ho enllestia(?) tot, hehe. Jo no.

Perquè vostè anava al detall.

Jo... sempre he sigut d'anar calmada. I es clar, ella feia els (?), jo no els sabia fer, ella feia... les vores més potineres de les que feia jo i... diferent, diferent confecció, però escolti...

Però passaven igual, quan les portava a Barcelona?

I deia: "Quan... quan... es mori el Vilardé(?) et deixarà l'herència", em deia sempre.

Haha.

Hahaha! “A tu no t’enganyo: quan es morí el senyor Vilardé(?) et deixarà l’herència, per tonta que ets”. I bé, em sembla que tenia raó.

Haha.

Perquè ella se’n feia quatre dotzenes cada dia, eh?

Déu n’hi do.

Mira que (??), eh? Ara, vostè la veia a la màquina i era un llamp.

Mm.

Perquè s’asseia i no se li veien les mans, eh?

Mm.

Feia pijames, molts pijames havia fet. Jo, de pijames, no n’havia fet mai. (???) que porten aquí davant...

Sí.

...el passava a la màquina i zum, zum, zum, zum, zum, sense parar el feia tot cosit.

Déu n’hi do.

O sigui, un llampec.

Sí, sí.

Els colls... els havíem d’escotar, doncs jo posava el... el davant junt, el posava a la màquina, posava(?) la *pata*, posava... la plantilla, la marcava amb el... amb el guix, la marcava, i llavors la tallava. Doncs ella agafava i ho feia tot alhora, tota la dotzena alhora. O quin diu una, mitja, per no ser tant de gruix. I amb una, dues vegades...

...ja ho tenia tot arreglat.

...(??) totes (?). I jo mira, no ho sé, mitja hora o tres quarts, he.

Sí, sí.

Què(?) hi(?) farem.

Vaja, són maneres diferents de treballar.

Com a mínim sortia, escolta’m.

Sí, sí, sí, sí.

I la volien molt, eh?, perquè a última hora van entrar a un lloc que no me’n recordo com se deia, una mica més enllà d’aquí a Sants, que escolti, la tenien com una joia, i llavors feia els encàrrecs i tot de dintre i... i va estar-hi molt bé i fins i tot encara no sé si... no sé si la... la senyora encara hi viu... no sé si temps(?) enrera en van parlar i encara la volien...

Déu n’hi do.

...encara la volien.

Déu n’hi do.

Sí, sí.

Llavors escolti, vostè així ja de ben joveneta, que... abans dels disset, va ser que va entrar a la fàbrica?

No. Jo vaig entrar a la fàbrica als vint.

I que... vostè què sabia, de la fàbrica, abans d'entrar-hi?

Què en sabia?

Què li havien explicat que s'hi feia?

Doncs mira, que ma cunyada hi treballava...

Ahà.

...i el pare de ma cunyada també, que era un encarregat, que llavors va ser allò que em va fer entrar.

Clar.

I... perquè vostè llavors no era casada, però, eren... eren...

No, era soltera.

...festejaven.

Ja... ja festejàvem, sí. Però... jo sabia per ell més o menys la feina com anava i és clar, jo no ho havia vist mai, a dins no ho havia vist mai ni sabia res de cap fàbrica perquè no havien... clar, era jove llavors(?).

Clar.

No havia entrat mai a cap lloc. Però bé, com que ja estava fastiguejada de cosir, no vaig rumiar gaire, hi vaig voler entrar. I vaig entrar allà i em van portar al magatzem, i allà al magatzem era la preparació del... del gènere per tenyir, diguéssim.

Mm.

Allà cosíem les peces i posàvem un fil per penjar-les, allà les... les repassàvem per si hi havia tares, allà les marcàvem per... perquè anessin totes en ordre i així anàvem passant la vida.

Mm.

Hehe.

Ecolti, digui'm una cosa: El... el dia que va entrar a la fàbrica, quina impressió va tenir quan va veure aquelles naus i tot allò.

No, home, no... no em va gaire impressió, no. No, no, com que estava amb tant de deler... de fal·lera d'entrar-hi, no ho sé, em va fer gràcia.

Va entrar-hi contenta, diguem.

Sí, sí, molt, molt.

I amb... amb la seva cunyada, ella també ja feia molts anys, que hi treballava?

Ella sí, ella va entrar-hi que tenia catorze anys. Encara no tenia ben bé l'edat que va entrar allà perquè... l'havien de camuflar una mica...

Clar.

...perquè no tenia l'edat.

Sí, bé, això passava a moltes fàbriques.

Ella... ella tenia... ja feia anys que hi treballava.

Mm. I el seu sogre diu que el... era encarregat?

El pare d'ella.

El pare d'ella.

El pare d'ella.

Doncs el sogre de vostè?

No.

Ah.

No. Érem cunyades per part del marit.

Ah, per part de... D'acord, d'acord. D'acord.

Per part del marit.

I el... com... com es deia la família d'aquest senyor que era l'encarregat?

Senyor Basomba.

Ah, Basomba, és que n'he sentit a parlar, també, d'aquest.

Senyor Basomba.

I a quina secció estava, ell?

Ell estava al tint.

Ahà.

Ell era l'encarregat del tint.

I la... i la noia?

La noia estava al magatzem com jo.

Ah. O sigui vostè va entrar amb una persona que ja coneixia, diguem, no?

Sí.

Que li va anar ensenyant (??) tot...

Bé, dues. Dues, perquè era la... ella, que també hi treballava la germana, però la germana estava a les troques.

Ah.

Sa germana estava a les troques amb la Carmeta Jorba.

Ah, molt bé.

I llavors... ella estava al magatzem i jo vaig entrar al magatzem... fent feia com la que feia ella.

Va entrar al magatzem perquè en aquell moment era on hi havia lloc o perquè era el lloc per on es començava i després...?

No, no, em fa l'efecte que... que és pel lloc on necessitaven gent, no per res més.

Mm.

I mira.

I de casa seva no va entrar-hi mai més ningú, a la fàbrica?

El meu marit.

El seu marit des... però després de vostè? O sigui una mica podríem dir que... per entrar a la fàbrica anava bé, diguem, que et coneguessin o que ja algú...

Home, sempre havien sigut una gent que més aviat feien entrar... per part d'església, diguéssim.

Mm.

El senyor rector o... o algú que tinguessin amistat, perquè tampoc no volien posar gent qualsevol.

Mm.

I... i sempre havíem estat molt bé.

Clar, perquè la Carme em deia que el que sí que hi havia hagut sempre és un ambient molt familiar.

Per això.

Mm.

Que ells també miraven una mica de buscar això. Quan hi havia l'avi, diguéssim, ell mirava de buscar la gent que... que fossin una mica recomanada.

Mm.

I... i tots els que hi treballàvem més aviat érem d'aquí, que de (?) venien de fora i doncs molt bé, molt bé, jo hi vaig estar molt bé, per descomptat.

Escolti, i... ara que... abans que m'explicava doncs aquests horaris que havia de fer també i les hores que treballava amb la confecció a casa, de sobte aquí va notar un alleugeriment d'horari i així o...?

Home, sí, (?). tot i que jo, encara que treballava, també cosia, eh?

Ah, perquè l'altra feina no la va deixar?

No la vaig deixar mai perquè llavors jo treballava... feia confecció per Can Vilardell.

Can Vilardell està a Barcelona?

Sí, al carrer... Via Laietana, que encara em sembla que existeix, però no sé si porta el nom encara de Vilardell...

No ho sé.

...o porta un altre nom, no ho sé. Però... llavors vaig parlar amb l'encarregat i... i sí, agafava... una dotzena cada dia, doncs llavors feia mitja dotzena... cada dia.

Mm.

O... o dos paquets, o un, o... el que jo podia. I llavors, quan plegava de la feina, d'aquí, em posava a casa i feia aquelles... aquelles camises.

Perquè vostè tenia germanes o així que...?

No, no.

No.

No tenia ningú.

Però sa mare la va seguir ajudant...

Home(?), sí.

...durant aquest temps i tot.

Sí, sí. Ella m'ajudava.

Perquè quin horari feia, vostè, a la fàbrica? Se'n recorda, quan hi va entrar?

De vuit a dos quarts d'una, i de dos quarts d'una a dos quarts de sis.

I a l'hora de dinar anava a casa, per això.

A l'hora de dinar anava a casa perquè... Sí, llavors encara vivíem aquí, llavors hi tenia un trosset, però sí, anava a casa, sí, i tant.

Mm. I amb les noies que... que treballava a la fàbrica hi havia... a fora us... us queda... us veieu, també...?

Sí, sí, sí. Com que totes érem de per aquí doncs alguna vegada ens havíem trobat pel carrer i alguna vegada jo havia anat a casa d'una o a casa de l'altre. Molta... molt de (?) perquè jo sempre he estat bé amb totes.

Mm.

Sempre ja alguna persona que et tira més que una altra...

Clar, clar.

...però jo no m'han agradat mai les baralles i sempre he estat bé amb tothom.

Mm.

No... encara ara... ja n'hi ha algunes de mortes...

Sí.

...però totes les que som...

...sempre van a...

...sempre hi ha hagut relació.

...relació(?). Escolti, Pepita, i quan de temps hi va treballar, vostè, a la fàbrica?

Quaranta-un any.

Quaranta-un! O sigui quin any va ser, que va sortir?

El vuitanta-set.

Perquè llavors vostè va entrar... què... a quin any e...? Se'n recorda per casual...? A veure: vuitanta-set...

El quaranta-sis, devia ser.

El quaranta-sis, doncs.

El quaranta-cinc(?), perquè el meu marit feia el servei...

Eren èpoques difícils, aquelles, no?, dels anys quaranta?

Home, clar, clar. Per això, que a casa meva escolta'm, quatre cèntims que hi havia ens els vam menjar de seguida i llavors què?

Clar(?), en faltar el pare suposo que això es nota molt. I els horaris, ha fet sempre el mateix horari o...?

Va haver-hi uns temps... va haver-hi un temps que nosaltres vam tenir... a l'època de... de la... corrent de les borres(?), no(?) sé(?) què(?)... aquells (?) que no sé quins anys eren...

Mm.

...hi anàvem de nit.

Perquè durant el dia no es podia acabar la feina?

No, no, és que... és que fèiem torns pel corrent. Fèiem torns pel corrent.

Per aprofitar-ho?

Sí, llavors no hi havia les burres(?) i aquestes coses que van posar després, però... no molt temps però hi vam anar un temps de nit. I algun temps que havíem fet poc però... alguns temps que vam fer torns.

Però quan hi ha anaven de nit també hi anaven de dir o llavors no hi anaven de dia.

No, no, no, hi anava de nit tothom.

Llavors durant el dia la fàbrica estava tancada...

Estava tancada.

...perquè era la nit quan hi havia corrent...

Sí.

...i era quan es treballava.

I no sé la combinació que feien però després hi havia les borres(?)... que llavors feien torns.

Mm.

Hi havia uns torns de sis a dues i després vam treballar de... de dues a deu... Bé, vam anar... vam anar... però no va durar gaire, això, eh?

Mm. Poc temps.

Va durar poc temps.

Escolti, i amb l'horari aquest de la fàbrica, tot el que era les... ajudar a la mare a casa i tot això, ho va seguir fent...

Igual.

...com(?) qui diu perquè igual seguia...

Igual.

Déu n'hi do. I quan es va casar també s'ho va poder arreglar per poder...

Sí, sí, com(?) que no hi havia la mamà a casa doncs jo vaig anar continuant treballant, perquè la meva mare venia musclos...

Ahà.

Mentre jo... no vam tenir cap problema, ella...

Primer venia ous, em deia.

Primer venia ous.

Després va vendre musclos?

Però(?) després va vendre musclos. La parada d'ous, amb la guerra, va anar enlaire. I llavors es va posar a vendre musclos perquè teníem un... tenia un nebot que tenia una parada de la plaça i va dir: "Va, tia, podria venir a vendre musclos". I la meva mare hi va anar. I llavors clar, quan jo em vaig casar, jo dic: "Mm..." Perquè jo per plegar jo, que la cosa ja no veia jo que no anava gaire lleugera perquè el meu home guanyava poc, dic: "Doncs més m'estimo que pleguis tu".

Mm.

I va plegar ella i... llavors ella es va quedar a casa i... i mira, em vaig casar. Al cap d'un any ja vam tenir una criatura, doncs llavors ella es va quedar...

...a casa.

...cuidant la criatura. I jo vaig anar continuant treballant.

Vostè no ha deixat de treballar...

No.

...amb els diferents embarassos que ha tingut...

No, no, mai.

...mai ha deixat.

Sí.

Escolti, i... i... anava embarassada i tot a fer la feina...

Sí, sí. Home, ella m'ajudava molt, eh?

Mm.

Que si no hagués sigut per ella potser m'hagués vist obligada a plegar.

Clar.

Però com que hi era ella, doncs ells feia... el dinar, anava a comprar, em cuidava la criatura i... després jo, quan plegava els dissabtes, doncs llavors ja feia dissabte i... i ell també ajudava.

I per exemple per alletar, com ho feien?

He, he, un problema. Un problema perquè ens n'anàvem mitja hora cada dia per donar de mamar. Mitja hora al mati i mitja hora a la tarda. I la pobra de la meva mare em portava la criatura allà perquè mamés però la meva filla era tan mandrosa que escolta'm, te la posaves al pit...

...i no li venia de gust.

...i dormint.

Fff!

I tu a la nit la despertaves, la posaves al pit: dormint. I escolta, a última hora em vaig cansar i "saps què? no cal que vinguis més". Li va donar biberó...

...i au.

...i es va acabar. I els altres ja no vaig provar ni de donar-los el pit perquè en veure que el pla era el mateix...

Mm.

...(???) i directament al biberó.

Això també deu anar bé, no?, per una persona que està treballant tot el dia, no haver d'estar pendent...

Bé, però és que si hagués... ella si hagués sigut normal, com una altra criatura que... que els agrada atipar-se, doncs escolta'm, jo... llavors donaven... tres mesos no, un mes i mig, donaven llavors per la lactància.

Un mes i mig de... de...

...de lactància.

...de fer això de cada... del matí...

No, no.

No.

Quan tenies la criatura et donaven un mes i mig per la lactància. Així com ara dones tres o quatre mesos...

Ah, que no treballaves, que et quedaves a casa, val.

...llavors era un mes i mig. Amb aquest mes i mig... ja va fer el mateix, és dir que no... no...

...ja no ho va haver de provar perquè ja no...

...ja ho sabies, el que feia. Doncs ja dic, els altres ja no ho vaig provar, però... si ho haguessin hagut de... de fer-ho, el mes i mig ja hagués vist el pla...

Mm.

...que feien. Però jo vaig veure(?) que no, que jo no tenia prou llet i a més a més que ells no eren de xuclar.

Mm.

Perquè el meu nano va néixer preciós però després, quan tenia un mes, era més petit que quan va néixer, hehehe.

Hehe. Déu n'hi do.

Hehe.

**Eren poc jaladors. Escolti, i això que m'explicava del seu marit, vostè el va conè...?
És d'aquí d'Hospitalet, ell?**

Ell és d'Hostafrancs. No, de Sants, de Sants.

Ah, de Sants. I el... i quan el va conèixer ell a què es dedicava? Treballava també a alguna fàbrica?

No, ell tenien una botiga al carrer Sant Josep.

Ahà.

Mm (??) que no la coneixerà perquè és clar, ara ja fa anys que està a fora.

Mm.

Que hi ha allà... Al lloc on hi ha una botiga de robes, al carrer Muntanya. Al carrer Muntanya, a aquest cantó...

Sí.

...hi ha una botiga de robes molt gran.

Això, ja sé on és el carrer Muntanya i a... la cantonada, però no tinc...

Sí, doncs a l'altre cantó hi havia una *tendeta* que hi estaven ells. I ell estava a la *tendeta*... despatxant.

Llavors això ho va fer... els primers anys de casat va seguir estant a la botiga...

Poc.

...o ja de seguida va entrar a la fàbrica.

Poc, poc. No, de seguida a la fàbrica aquesta, no. Llavors va entrar a la... On era, allà? A la Siemens? No. El lloc on feien cable, la Siemens?

Ai, no ho sé, on feien els cables. Bé, devia ser una d'aquestes.

A la Pirelli.

Pirelli?

A la Pirelli, va entrar. Va entrar a la Pirelli.

I per què ho va deixar, això de la Pirelli?

Perquè li pagaven molt poc.

Ah, val. I llavors com ho van fer? Vostè va parlar aquí amb l'encarregat o...?

Jo(?) llavors(?) vaig parlar amb... l'amo i li vaig demanar feina per a ell i em va dir que de moment que no, però després al cap d'un temps m'ho va dir per anar-hi. I va entrar aquí.

Mm.

I va estar-hi no sé quants anys perquè no me'n recordo. Deu o dotze anys, o catorze, potser sí.

A quina secció estava, ell?

El estava al tint. I llavors va plegar d'aquí i se'n a anar a treballar a Mistral(?)...

Ahà.

...el lloc del cotxes.

Sí.

Perquè hi va haver un temps que anava malament la feina...

Ahà. Que n'hi havia poca?

N'hi havia molt poca i és clar, veus(?) que estàvem tots dos allà treballant, hi havia mal pla i doncs vam dir: "Bé, si la fàbrica tanca..."

Clar, tots dos...

...llavors tots dos què?". I llavors a ell li va sortir això i se'n va anar allà de cobrador.

Mm.

I anava pel... pel carrer anant a cobrar factures.

Mm. Molt bé. Escolti, Pepita, i expliqui'm: Això de la feina que vostè feia, així co... imagini's que jo – perquè en sé poc, eh? – però imagini's que no en sé res, per explicar-m'ho fàcil que jo ho entengui, a veure, com... què és el que feia, vostè, dins de la fàbrica?

Mira, nosaltres agafàvem les peces i les posàvem plegades, (??)...

Però com arribava, la peça?

La peça arribava en paquets.

En paquets.

Enrotllat, diguéssim.

Sí.

Llavors nosaltres aquelles peces les desplegàvem i comptàvem els metres.

Sí.

Quan hi havia els metres comptats, llavors els passàvem per una màquina que... si venien a metres, suposem, plegades a metres, allà a aquella màquina les plegaven a metre vint, suposem.

Ahà.

I quan estaven plegades les peces llavors les posàvem nosaltres... les uníem(?) i hi posàvem uns fils. Fèiem uns(?) quatre o cinc plecs, tiràvem enlaire... quatre o cinc plecs,

tiràvem enlaire, segons els full que hi havia... llavors agafàvem un fil d'aquests groixudets de... d'empalmar...

Mm.

...enfilàvem una agulla i punxàvem... anàvem punxant els plecs aquells...

Però la punteta del plec?

A la punta, al voraviu, diguéssim.

Sí.

I llavors fèiem un cordill... passàvem un cordill llarg així, el lligàvem i... que aquell plec, suposem, és quatre o cinc cordills.

Sí.

I ho fèiem a distància de... de quatre plecs, diguéssim. Un aquí, un aquí, un aquí i un aquí.

O sigui, a cada pam?

Dos a la punta... depèn de la... clar. Com que fèiem (??) la peça metre vint...

Sí.

...repartit per quatre. I llavors allò preniem nota del... del número de peça, amb un albarà, diguéssim, o... o una fitxa que feien, preniem nota allà i llavors les posàvem en un lloc en una prestatgeria per colors: Hi(?) havia(?) el negre...

Perquè qui els deia...? Com sabien, vostès, quin color...?

Per la fitxa.

Per la fitxa.

La fitxa portava... el pes...

Per cada... cada peça portava...

...portava el color i portava els metres de... de les peces. Havies d'anar mirant 'tal número, quaranta metres' suposem, doncs en aquella fitxa hi feies una creueta, que aquella la l'havies fet. Mm... 'tal número, seixanta metres', doncs feies una altra fitxa, una altra... un guionet a la fitxa, i fins(?) aquella fitxa que estava plena. Llavors la posàvem en una prestatgeria per colors: el negre, el blanc...

El que s'havia de tenir...

...el blau...

...era cada color separat.

A cada prestatgeria hi anava un color, i si... n'hi havia de posar més, posava un paper per separació, i n'hi anàvem posant damunt. I això és el que fèiem. I llavors venien els del tint, carregaven les peces i se les emportaven al tint.

Les carregaven també per colors?

Sí, sí.

O sigui es feia: "Ara anem a fer blau", per exemple.

Sí.

I agafaven les peces de blau.

Mm.

“Ara farem vermell...”

No, (?) van fer per colors. I llavors a les barques o... les màquines o el que fossin, ho feien per colors.

Mm.

Llavors allà dalt les... les posaven... les enrotllaven amb una màquina, amb un corredor(?) ample i llavors posaven el tint dins d'aquella màquina i allà dins feien el tint. I quan la treien també la treien per colors.

Llavors aquests fils que havíeu enganxat vosaltres per què eren?

Allà(?) eren perquè quan els descruaven, que treien el... brut(?), diguéssim, de la peça, els penjaven amb uns pals... hi havia unes bàqueres...

Així com esteses...

...unes barques molt grans que dins hi anava sosa o... o el que... em sembla que hi anava sosa, bé, el que desfeien per descruar, o clor o alguna cosa forta. I llavors els penjaven en una... amb uns pals, posaven els pals dins dels cordills i... amb una màquina, amb un... amb un ternal d'aquests, baixaven les peces fins baix els...

...el líquid que fos.

...el líquid que hi havia, i quan ja semblava que fes el temps, les tornaven a treure i així ho feien.

I llavors...

I llavors tallaven els cordills.

I es deixaven que s'eixuguessin, (?)?

Sí, perquè aquells cordills es tornaven a fer servir. Tallaven els cordills i els deixaven eixugar i després nosaltres, quan necessitàvem fils, doncs anàvem allà i teníem els fils, els mateixos.

Això sí que és reciclatge, eh? Hehe.

Anaven(?) fent la volta, sí, sí.

Escolti, i... i hi havia una zona que era l'eixugador, també...

També.

...perquè s'eixuguessin les peces?

També, (??).

Quantes seccions hi havia, dins la fàbrica?

Doncs... l'aprest, bé, això ja es considerava l'aprest.

A veure, la primera era vosaltres...

La primera, nosaltres.

...que es deia preparació.

Exacte.

I que això ho fèieu en un magatzem.

En un magatzem.

Val. Després de vosaltres qui hi havia?

Després anava el tint.

Ah, el tint, ja. Eren les barques de...

Això mateix.

...amb la tintura.

Després anava l'aprest, que és on hi havia les màquines que passaven les peces estirades, que a més a més la planxaven i també anaven enrotllades amb... en un corró...

Sí.

...en el borró, que en dèiem...

Sí.

...grossa, que anava... un aparell que anava amb unes rodes i una maneta...

Sí.

...que quan estava plena l'estiraven i la portaven on fos. I llavors anaven a... quan treien aquesta peça, que la treien de la màquina, llavors la portaven a la... al mateix aprest però en unes màquines que plegaven.

Perquè l'aprest... aprest vol dir fer-li algun tractament a la roba.

Clar(?). Quan passava per l'arram(?), que passava la peça estirada, llavors els posaven algun líquid, algun suavitzant o... o aprest o el que sigui.

Perquè conservés també el color o...?

Perquè (?)... perquè fessin el toc de nou, diguéssim.

Mm.

Llavors anaven enrotllant i quan ja sortien d'allà llavors ja anaven a les màquines per plegar-les. I hi havia màquines que plegaven amb tub i hi havia màquines que plegaven amb plegador.

Ahà.

I llavors (?)...

Això tot depenia de l'empresa que ho demanava, suposo.

Això mateix. I llavors sortint d'allà ja anaven a la sortida, que allà feien els albarans i la sortida de peces i ja està.

Ahà.

Esperant que la vinguessin a buscar. O portar-les, vaja, que anaven amb el camió a portar-les.

I tot el que era el tractament de la peça gran, això ho feien dones, també, que... el pes i tot això?

Sí, sí. Sí. Jo vaig estar al magatzem i vaig estar a l'aprest, perquè després es veu que calia gent a l'aprest i em van fer baixar a mi i a una(?) altra. I vaig estar bastant temps a l'aprest, però després vam tornar a pujar al magatzem, perquè d'allà van... (??) ja hi eren els nois, ja... van venir (??)... nois joves i després també(?) els (??) s'hi van posar. Va(?) haver-hi ja una... una mica de... de barreja.

Ja.

I llavors nosaltres vam tornar a pujar al magatzem.

Mm. I quina feina li semblava més... més pesada, més dura?

Home, no ho sé. Per pesada, pesada, no n'hi havia cap.

Mm.

Però per... per quieta tampoc no ho sé, perquè (?) allà era una feina i (???) a baix era qüestió de... de posar les peces a... a la màquina i, (??) en el plegador... no vaig estar gaire (?) en el plegador perquè no hi tenia gaire bona traça, la veritat, hehe.

Mm.

Hehe, feia una mica de bunyols i llavors em van posar al tub, que allà m'anava més bé.

Ahà.

I vaig estar bastant temps al tub. I llavors vaig tornar a pujar a dalt i ja està.

O sigui que homes i dones feien el mateix tipus de feines, diguem?

De (?) gairebé que sí, eh? El meu home, l'aprest... al lloc de plegats i tot això hi havia les dones, però després hi van entrar nois i més aviat els van portar allà i a nosaltres ens van fer pujar al magatzem.

Ahà.

I el... normalment, quan jo vaig entrar a les màquines hi havia noies, i llavors a les màquines de... de rams(?) i tot això hi havia homes. Però després es va... es va barrejar una mica.

Sí. I la... la... això que us passava a vosaltres, que hi treballava vostè i el marit, devia passar més, no?, que hi havia gent que eren família...

Clar.

...i eren cosins i... germans...

Sí, sí. Hi havia un altre matrimoni que també hi eren tots dos, i un altre, potser? No. No me'n recordo si n'hi havia cap més. Potser dos matrimonis, érem (???). El Tatai(?) també eren...

Ahà.

...dos(?) matrimonis... l'altre matrimoni, però aquests eren més joves. Però de l'edat meva em sembla que n'érem dos, que treballàvem allà, dos matrimonis.

Hehe. Perquè els Devesa també hi treball... (??).

Els Devesa també, no me'n recordava, ara, d'ells.

Sí.

CARA B:

...potser sí...

No, no.

...però jo, com que m'agrada... Hehe.

(??).

Escolti'm una co... una pregunta: I... des de que un entrava, amb els anys que passaven i tot, un passava per diferents categories laborals, no?

Sí. Sí.

Un entrava com a aprenent...

Sí.

...després suposo que el feien... oficial, després devia...

Bé, això... això costava molt.

Ah, sí?

Jo em vaig canviar de... quan vam baixar a l'aprest, i vam estar mig any que no vaig dir res, però després n'hi havia una altra que era més jove que jo que ja... quan jo hi vaig anar ja hi era i resulta que la van fer de més categoria. I jo dic: "Bé, escolta'm, si a ella li heu fet, feu-m'hi a mi també, perquè ara ja fa mig any que hi sóc i si puc cobrar una mica més també m'agrada fer-ho.

Clar.

I bé, llavors em van fer una mica de categoria i... cobràvem una mica més que els altres.

I qui ho...

(??) o(?) cinc pessetes, però bé, és igual, a mi em va anar molt bé perquè quan el retiro també em va servir perquè llavors també vaig cobrar...

...una miqueta més.

...una mica més que els altres.

Escolti'm, i qui ho... qui ho decidia quan un canviava de categoria? Qui ho deia, això?

L'amo.

L'amo?

Bé, nosaltres ho parlàvem amb l'encarregat i l'encarregat era el que es cuidava de... de donar la veu.

O sigui, l'encarregat era la persona que hi havia entre l'amo i vosaltres.

Exacte.

O sigui, vosaltres... una treballadora no havia d'anar per a res, a l'amo, diguem.

Home, també n'hi havia hagut que hi havia anat per a alguna cosa però bé, normalment mes aviat era cosa de treballador i encarregat, i llavors l'encarregat ja es cuidava de donar la notícia.

Els encarregats eren homes, tot, no?

Sí.

No recorda que mai hi hagués hagut una dona?

No. No, no.

Perquè en canvi a altres fàbriques com a la Tecla Sala o a Can Vilomara hi havia hagut dones, també, encarregades.

No, no, aquí no, no n'hi havia hagut cap.

Aquí no. I la relació amb els encarregats, què tal?

Jo, bé. Jo, bé.

I us renyaven, per això, quan us veien allò xerrant o així.

Home, clar, havies d'anar una mica alerta però bé, cap problema, eh?, perquè nosaltres abans de l'Alfonso hi havia hagut el... el senyor Domènech, que escolta, també... alguna vegada et feien enrabiar però moltes vegades ell tancava els ulls i nosaltres també...

Hahaha.

...o sigui que... hehe, que tots estàvem molt bé.

(?)...

I després va haver-hi el... el Devesa, que era l'oncle de... d'en Devesa...

Sí.

...que aquell era més... més carronya.

Mm.

Era bona persona, eh?, perquè escolti, quan hi havia una noia en estat no la deixava bellugar, la feia asseure's i... cosia camises, que llavors a les barques hi posaven unes camises perquè no toques la roba a les fustes.

Sí.

I llavors clar, allò s'estripava, perquè com que tenia molt de desgast, doncs aleshores els feia apedaçar camises, els feia fer coses... o pelar cordills, d'aquests que jo li deia, treies els fils primers i deixaves el cordill net... Els feia fer coses perquè no haguessin d'estar dretes, diguéssim.

Clar.

Que era una feina que tampoc no matava...

Mm.

...però havies d'estar dreta.

Perquè vosaltres també... al magatzem era molta feina dreta, no?

Tota, tota.

Perquè això de cosir les peces que abans m'explicava, no es podia fer asseguda, això?

Hi havia màquines que també havia(?) portat molts anys, que llavors era com una màquina com les altres però en lloc de fer repunt feia cadeneta. I... nosaltres posàvem els caps allà, cosíem els caps...

Mm.

...i llavors quan passaven (?) els altres a la màquina... quan anaven al tint, que passaven el carro sencer, suposem, ja anaven totes cosides, ja només passaven com si fos una peça.

Sí, sí.

Escolti, i això de... de la categoria que m'explicava ara, tenia també una mica a veure amb que tu, si(?) entraves(?) com a aprenent, et posaven algú a càrrec? Vostè quan va entrar, tenia alguna superior, de vostè, a banda de l'encarregat, o no?

No, no.

Vull dir, qui li ensenyava, a vostè, la feina?

Doncs bé, una ho ensenyava a l'altre.

Una ho ensenyava a l'altre i ja està.

Sí, fer-ho així, i com que ja no costava d'aprendre, doncs ja ho feies, ja està.

Mm. Vostè que també el marit hi va treballar, és... és veritat això que sempre cobraven menys les dones que els homes...

Sí...

...fent les mateixes (?)?

...però(?) és que abans era just. Abans era just, després ho van arreglar. Després van arreglar que home i dona cobraven el mateix.

Mm. Vostè ho va agafar encara aquesta època...

Sí, sí, sí.

...que home i dona cobraven el mateix, no?

Sí. Sí, sí.

I hi havia molta diferència, per això, entre el que cobrava l'home i la dona?

No, no.

Vostè ho recorda?

Com a molta diferència no n'hi havia molta, però els homes estaven una mica dolguts perquè deien: "Cony, nosaltres anem a descarregar camions, suposem, o anem a portar bures...", que les bures eren això que li explico jo, com una màquina amb quatre rodes

i hi anava un corró al mig, i llavors allò s'anava omplint fins que es feia una amplada de peça així.

Sí, sí.

I és clar, allò pesava! Que pesava (???) que estàvem...

Mm.

No va haver-hi ningú que la portés. “Nosaltres portem les burres i les dones no, i en canvi cobren el mateix”. Tenien raó. I ara(?) descarrega el camió i clar, també portaven peces grosses i també l'havien de descarregar, nosaltres no(?) hi havíem anat mai. Hi havia algun detall que tenien raó; ara, segons quines coses, no.

(?)

(???).

I entre vosaltres, aquestes coses... entre els treballadors, vull dir, això havia provocat alguna vegada alguna picabaralla o algun conflicte o...

No, home, comentaris...

Eren comentaris.

Comentaris, sí.

Mm.

Però en pla de problemes, no.

Mm. Escolti, i això de la categoria, vostè suposo que va viure, amb tots els anys que hi va treballar, gent que havia entrat com a aprenent, que després la... la van fer... li van donar un càrrec superior i que van acabar d'encarregats, no?

Sí, n'hi va haver algun que sí.

Perquè els encarre...

L'Alfonso.

L'Alfonso.

L'Alfonso va entrar d'aprenent; després el van pujar... una mica més, que estava a les troques també; i després el van fer encarregat, quan va marxar el Domènech, el van fer encarregat a ell.

Perquè s'havia...

(??)... (??)...

...s'havia de ser gran per ser encarregat o també n'hi havia de joves?

No, no, per edat, no, eh? Per edat, no, per edat, no. Llavors ara últimament hi havia el Tatai, que també va entrar d'aprenent, després feia la feina com tots, suposem, i últimament també va ser encarregat, que és el que va quedar ara últimament.

Mm.

Encarregat, i aquest era jove!

I així, els anys més recents a... els darrers anys que vostè hi treballava, la gent que entrava a la fàbrica, entrava ja amb estudis d'alguna cosa, per això? O no, o mai es va demanar que els treballadors tinguessin aquests estudis?

No(?), el que volien és que sabessis llegir i escriure... i prou. Ara últimament, que jo ja no vaig arribar a conèixer, es veu que es van posar ordenadors i feien alguna cosa per ordenadors, però això ja no (?)...

...ja no ho va viure.

Ja no ho vaig conèixer.

Escolti, i de les... per exemple, el temps que vostè va estar a la preparació, al... a aquest magatzem de l'entrada, aquell espai com era? Era molt gran, era petit?

Era gran, sí, era gran.

Tenia els sostres així...? Era una nau o era...?

Hi he passat molt de fred! Hehe.

Sí?

Passàvem molt de fred.

(??)...

Però molt, eh?. Molt.

Perquè no... ho havia escalfadors o...

No, no, no.

...o no?

Allà no hi havia res. Quan vam entrar... quan vaig entrar jo, vam estar... el magatzem era a baix i... el sostre era un tros, sostre, i un altre tros, uralita. I allà t'hi(?) bufaves els dits, eh? El tros que hi havia sostre, com que hi havia les finestres que donaven de cara allà, doncs quan feia bo entrava el sol...

Sí.

...i (??) aquell trosset bé. Però quan marxava el sol, hehe, allà no hi havia calefacció ni hi havia res: treballàvem amb guants, abric... abric i... jo em vaig fer unes villenes(?), traient els dits així, amb guants.

Ostres, hi devíeu quedar ben encarcerades, no?

Amb guants. Després quan va entrar el Domènech, ens va permetre que portéssim alguna cosa calenta, un totxo o la bossa d'aigua calenta, hehe, i ens solucionava bastant, allò. Una mica d'amagat perquè és clar, allò no e... no podies, no podies fer-ho de dir: "Vaig a buscar això". Una mica d'amagatotis però ho havíem fet. I després, d'allà el magatzem van deixar... o sigui, el tros que nosaltres estàvem de magatzem, van engrandir l'aprest i nosaltres vam pujar a dalt, que vam fer pisos a dalt i nosaltres vam pujar al pis de dalt.

Mm.

I si a baix feia fred, a dalt encara (??)...

També.

...pitjor, hehe. No, pitjor, no, però també feia fred. I a última hora no ho sé, mira, protestant sempre i coses, però res de... de vaga ni aquestes coses, no, eh? Però... a última hora ens van... van cedir que posessin la calefacció, que ens va semblar que somiàvem!

Hehe.

Una cosa... uns aparells al mig del... del local, i per... amb el vapor que es llençava, perquè aquell vapor no tenia res de res, doncs amb aquell vapor donava escalfor a dalt. Però és clar, aquells aparells s'espallaven, i el dia que s'espallava...

...passaves (?) fred.

...(???)

Mm.

I després com que ja vam marxar - que jo ja no vaig conèixer - espallats del tot, ja no els van arreglar més. És a dir que, a les últimes, van rebre de no tenir calefacció, tampoc.

Escolti, doncs així, en èpoques allò que... que t'ha vingut la menstruació o així...

Hehe.

...que et trobes malament, només deu faltar el fred, no?

Doncs mira, havies de passar-t'ho.

Ostres, tu.

Havies de passar-t'ho.

I els homes estaven igual, també, al tint i tot?

Els homes pitjor. Els homes pitjor perquè com que tocaven aigua freda... A més a més a dalt el sostre tenien un tros així descobert pel baf, perquè allà clar, el vapor pujava contínuament i doncs perquè marxés el vapor tenien un tros així descobert. Doncs escolta, el que estava allà sota...

Déu n'hi do.

...quedava (?). I a més a més els peus mullats, anaven amb esclops o sabata de goma, perquè és clar, mullada, sempre, que quan descarregaven les... les peces, si eren mullades, doncs allò anava caient a terra i... allà passaven també molt de fred.

Déu n'hi do. I a l'estiu feia tanta calor com fred a l'hivern?

Home, segons on eres. A l'aprest, llavors, es (?), perquè el que nosaltres teníem de fred ells tenien de calor, que llavors clar, allà hi anaven les màquines que assecaven, i com una planxa! Feia calor. I el tint, com que tenien obert a dalt doncs no s'ho passaven tant malament però vaja, de bé, bé, bé, enlloc.

Enlloc, he.

Enlloc, sí, sí.

Escolti, i a l'estiu feien... feien les vacances tots a la mateixa època o...?

Sí, sí, tancaven uns dies i ja està.

Que devia ser a l'agost, potser.

A l'agost, sí.

Mm. no recorda quants dies feien, de vacances?

Quan(?) jo vaig entrar feia vuit dies, de vacances. No, vuit, vuit o deu; deu, potser eren. I després van posar... més dies; no sé si van fe rel mes, últimament. Ara no me'n recordo si fèiem el mes o quinze dies. No (?), d'això.

Perquè els dissabtes vau treballar sempre, fins de...?

Els dissabtes vam treballar una pila d'anys, una pila d'anys. I llavors...

Fins al mig dia, però, no?

Sí. No, no! De quan jo li parlo treballàvem tot el dia, com un altre dia.

Tot el dia, igual.

Plegàvem a dos quarts de sis, que ens anava més malament per anar a comprar, que vaja! Perquè és clar, quan anaves a la plaça...

...ja no quedava res.

...ja era hora de... de tancar. Anava malíssimament(?). Però bé, mira, anaves passant... I llavors van solucionar de... del dissabte fer festa, que ens va semblar que veiem la lluna, tenir el dissabte festa.

Ho vau deure notar molt, no?

Oi, tant.

Sobre tot les dones...

I tant, i tant.

...amb tot el tema domèstic.

Tots, perquè és clar, els homes també els agradava fer el dissabte festa perquè anaven on volien. I les dones doncs encantades de la vida perquè podíem estar una mica per la casa.

I per la canalla.

I per la canalla.

Perquè clar...

Llavors(?) ens(?) va semblar que somiàvem, vaja, tenir el dissabte festa!

Déu n'hi do. Escolta, i el tema aquest de la paga i tot això. Que us pagaven un cop per setmana o...?

Un cop a la setmana.

Això però fins també... fins a alguna època, no? Després va ser un cop al mes...

Fins que va venir una mica... la cosa de prendre coses de tothom i... una mica d'embolic; i llavors van posar les caixes. Però normalment ens pagaven... venien amb uns... uns calaixos i ens donaven el sobre a cadascun. Després ho van passar pel banc i llavors et pagaven cada setmana igual però ho havies d'anar(?) a posar(?) al banc.

...però tot domiciliat.

Sí.

Mm. Era més còmode, tenir-ho domiciliat, no?

Home, sí. A mi m'era igual perquè com que llavors jo vivia al costat, ja m'era igual, no havies de passejar gaire els cèntims. Però per descomptat, el que... vivia més lluny, clar, havia de passejar més els cèntims, amunt i avall.

Mm. I hi havia hagut atracaments, algú que hagués tingut algun problema o quelcom, així a la sortida?

No me'n recordo.

Ni...?

Que jo sàpiga, no. Que jo sàpiga, no.

Mm.

Però ells ho van fer-ho per a ells.

Mm.

No per nosaltres, perquè...

No, no, per comoditat.

...si els entraven al despatx...

Clar.

...que no els trenquessin la... el setmanal(?).

Sí, sí.

Ho(?) van domiciliar.

Escolti, i la... el tema dels accidents, per exemple, que hi havia fàbriques que hi havia llocs que hi havia una mica de perill. Aquí hi havia màquines o llocs que fossin especialment perillosos?

Home, com a perill, perill, perill, em sembla que no n'hi havia enlloc però... també n'hi havia que es van fer mal, eh?

Mm?

Perquè hi havia una noia que... que amb la màquina de plegar no sé com s'ho va fer que es va enganxar el braç i es va quedar... molt temps amb el braç bastant malament.

Déu n'hi do.

Mira, són... són coses que ni que no hi hagi molt de perill, n'hi ha.

Perquè dintre de la fàbrica, per això, no teníeu infermeria ni res d'això.

Farmaciola, que anaves a buscar alcohol i a vegades no n'hi havia, hahaha.

Això ho devien tenir a dalt als despatxos, potser, a les oficines.

A la porteria.

Ah, a la porteria.

A la porteria. Et feies mal i anaves allà i... i t'ho miraven, posaven una tireta i... o una mica d'alcohol i el que sigui i ja està. El dia que va passar això amb el braç d'ella se la van haver d'endur a la residència, perquè allà no hi van poder fer res!

Clar. Déu n'hi do. I després va poder tornar a treballar, aquesta noia, amb el braç així?

Sí, no, se li va posar bé, eh? Però bé, va tenir bastant temps mal.

Déu n'hi do.

Sí, sí.

Escolta, i així de ritme diguem de treball: Quan arribàveu el primer que fèieu què era? Fitxàveu o...?

Sí.

...o anàveu primer als vestuaris? Com es feia, això?

Últimament sí. Va haver-hi molts anys que no, que no es fitxava, però després es va posar un rellotge i com... (?) quan entraves marcaves i quan sorties també marcaves.

Que tenies una targeta per cada treballador.

Això mateix.

I abans que no es fitxava era perquè ja us coneixien a tots i...?

Perquè els antics, diguéssim, els amos antics, poder no miraven tant de prim. Però després s'hi van posar els nois, i ja van voler més les coses com es feien a tot arreu.

Mm. Més modern, més...

I van posar el rellotge.

Mm. I llavors per exemple, així quan estaves alletant que m'explicaves abans i tot, a... era a la porteria, que anàveu, a...?

A la porteria. Quedava a la porteria o (??) estàvem... hi havia dies que anava a la porteria i després vam entrar a l'habitació on ens vestíem, que allà també feia molt de fred...

Que teníeu un vestuari?

I ja et dic, i... jo me'n vaig cansar perquè en veure que el meu crio no volia... hehehe, menjar, vaig dir: "Saps què, mama, no vinguis més, donem-li biberó i s'haurà acabat el problema". I ho vam fer així.

I de... de roba anàveu amb alguna bata especial? O anàveu amb roba...?

Mm. De primer anàvem amb roba normal, a casa. Després vam donar bates i... és clar, llavors portàvem les bates que ens donaven.

Però no és una feina de fer borra ni fer així a...

Home, depèn del que feies perquè a vegades, tot el tractament de la peça normalment es feia igual, però hi havia cotó i hi havia seda; el dia que feies seda no passava res, però el dia que feies cotó et quedaves nevada.

Sí, sí.

Bruta del tot. Llavors ens posàvem uns mocadors al cap i... la bata i mira, quan et treies la bata et pentinaves, et treies la gorra i ja està.

De seda n'havíeu fet molta?

Més que cotó.

Sí?

Sí.

Ah, veus, això jo no ho sabia.

Sí, sí.

Perquè a mi em sonava que algú de Can Vilomara m'havia explicat que Can Gomar durant una pila d'anys va estar fent tint per Can Vilomara, fins que a Can Vilomara van posar les barques de tint. Pot ser això?

Bé, però a Can Vilomara feien seda.

Sí, sí, per això.

Clar.

Vull dir que vosaltres treballàveu per a Can Vilomara, això ho recorda, vostè?

No, no, això no me'n recordo. Potser jo encara no hi era, no ho sé.

Ah.

Nosaltres treballàvem molt per... per llocs, però no... no me'n recordo per a Can Vilomara.

Mm.

Però era més seda que no cotó. Que es feia més cotó quan(?) eren troques. Però... roba també, també se n'havia fet. *Viscosilla*, que la *viscosilla* fa un merder que vaja.

Sí.

I llavors clar, llavors la passaven per una màquina que la calcejaven(?). Aquella màquina feia uns metxeros de gas, passava una peça així pel mig, i llavors els metxeros aquells cremaven una pelusseta, diguéssim.

Ahà.

I llavors clar, allò també feia molta pols, perquè aquella pelusseta marxava.

I devies... devia quedar tota la gola feta caldo, no?, d'aquesta... (?).

Home, més que res els cabells i tota arreu quedava amb pols. I llavors aquelles peces nosaltres les repassàvem per treure-les del... del carro, que no es cremessin, les repassàvem per poder... ventilar-les una mica, diguéssim, i llavors clar, també pols... (??).

Sí, sí, déu n'hi do.

O quan les posaves a la màquina per plegar-les, per cosir, també pols.

I feia pudor tot això del tint i...

No, com a pudor, no.

No feia cap olor.

No, no.

Allí a la fàbrica hi vivia la família, per això, no?, els Gomar hi van viure, no?

Sí..

A dalt.

Tota la vida. Vivien al pis però tota la vida van estar allà.

Però els porters, no.

No, el porter no.

Que hi havia un home sol o també hi havia una senyora?

Un home, un home.

I la neteja, qui la feia la neteja de les naus?

Nosaltres. Nosaltres escombràvem i nosaltres... netejàvem les vàters i nosaltres ho fèiem tot, hehe.

I cada dia, es feia, això?

Cada setmana. I últimament... si hi havia feina: "Aquesta setmana no escombreu". I últimament va venir una dona... va entrar una senyora a netejar però el vàter sempre ens l'havíem fet nosaltres.

Déu n'hi do.

Ara...

Dutxes no n'hi havien hagut, per això.

També n'hi havia, de dutxes, sí, però incòmodes. Al lloc on ens vestíem hi havia el lavabo... ai, hi havia... bé, sí, un lavabo, un vàter, i fora del vàter hi havia un lavabo i llavors hi havia tres dutxes; però escolta'm: una badallera(?) grossa com aquesta nostra i... vidres, però d'aquells vidres n'hi havia algun de trencat, i allà doncs feia un fred que pelava.

Clar, a l'estiu encara, potser, no?, però a l'hivern...

Jo no m'hi havia dutxat mai. Una vegada, m'hi vaig dutxar, per no dir mai, una vegada que... quan fèiem vacances, que llavors quan (?) no feien... tot el temps, no te les donaven totes i jo vaig haver d'anar-hi... si feien vuit dies, n'hi vaig haver d'anar dos o tres. El primer o segon any que treballava. Llavors ens van fer anar els despatxos d'ells, dels que portaven els comptes, i és clar, vaig agafar una calor, allà dintre, que vaja. Era l'estiu i fent feina...

Clar.

I quan vam sortir d'allà ens vam anar a dutxar, jo i una altra que era amb mi. I ens vam dutxar aquí però no m'hi vaig dutxar mai més. (?)...

Però devia ser obligatori, potser, tenir dutxes a les fàbriques o així...

Home, suposo que sí, suposo que sí que devia ser obligat.

Mm. (?)...

Com també devia ser obligat posar coses per escalfar la...

Hahaha.

És clar.

I d'això no se'n van recordar.

Això mateix. Coses per anar... per escalfar les coses i en canvi no hi eren...

Haha.

...havien d'anar a portar(?) la... la caldera.

Déu n'hi do, sí.

I quan menjaven allà, el portaven al ràpid, que allà passaven... també troques com a... com... per eixugar-les, o havien d'anar a la caldera i posar el menjar a escalfar.

Mm.

Això tampoc no devia ser lògic.

Mm. Déu n'hi do. Escolti, i amb el temps que vostè hi va treballar van canviar les màquines o van fer alguna inversió...

Sí.

...així gran?

Home, últimament van f... han fet molt de canvi de màquines.

Els últims anys.

Sí.

Això ja els nois, diguem?

Sí, sí. Sí.

I les màquines què suposaven? Anar més de pressa o treballar menys persones?

Home, tant com una cosa, bé... ni una cosa ni una altra. Cony(?), representaven... no sé om explicar-me: es feia una roba que es deia bambula, que era arrugada... Te'n recordes, d'aquesta roba?

Sí.

Una roba que era arrugada. Doncs llavors l'havien de passar per una màquina que no perdés aquella arruga.

Ah.

I (?) canviar de màquines per això. Després van fer més canvis perquè hi havia acetat també. L'acetat també el passaven per una màquina diferent de les altres. Bé, ben bé això no t'ho ser explicar però van canviar bastantes màquines.

Però recorda que hi hagués...

Sí, sí.

Perquè m'havia explicat la Carme d'una vegada que van venir unes... unes belgues o suïsses, unes senyores, a explicar com funcionaven unes màquines que venien d'allà...?

No ho sé.

Pot ser, això?

No ho sé.

No li sona.

No.

No, igual jo(?) també(?).

Home, ella com que estava a baix...

Clar.

...ella(?) sabia(?) més coses que jo.

Mm. I pel que era l'època, així els anys seixanta, els anys setanta, ja més modern...

Perquè pel que era l'època, la feina estava ben pagada, diguem? O sigui, es podia viure? No si estava ben pagada, es podia viure...
(?).

...o una havia de fer sacrificis igual?

Home, no (?)... no podies tirar gaire pel dret.

Mm.

Ja dic, jo vaig entrar allà guanyant vuitanta pessetes. Després ens van donar un plus que no sé si ens donaven... 150 pessetes al mes, bé, ens ho van arreglar una mica, però bé, jo... jo ja m'estava bé. Ens pagaven(?) les hores; fèiem hores, també, i ens pagaven les hores bastant bé.

Mm.

Hi va haver una època que no teníem gens de feina, que tots ens veiem al carrer, i ens van aguantar, que això va ser... de molt agrair...

Mm.

...que aleshores no se'n feien, però ens van aguantar el jornal. I... és clar, els que... els que havien comprat amb el... alguns n'hi havia que havien comprat pis, i estaven pagant hipoteca, ens(?) va partir pel mig, però mira, van tirar endavant. Després ja va venir més feina i ja van tornar... (?) feina, perquè llavors... el temps de no haver-hi feina, per fer alguna cosa ens feien apedaçar, apedaçar sacs que tenien per... per recollir la cendra de la caldera, que és clar, estaven foradats i llavors a nosaltres ens van portar aquells sacs perquè els arregléssim. I els apedaçàvem, que també ens posàvem com a *xines*, perquè és clar, núvols de cendra, i havies de cosir, haha, quedàvem(?)... fetes un merder!

Sí, sí.

Però bé, després es van acabar els sacs i mira, ens van(?) entretenir amb el que podíem, hehehe.

I no va durar gaire, per això, aquesta (?).

Bé, déu n'hi do, el que va durar, eh? Per mantenir els jornals com van mantenir, déu n'hi do.

Mm.

Déu n'hi do. Perquè no és que no hi hagués res, però potser et portaven quatre peces i clar, les fèiem de seguida... aquelles peces ells els(?) sobraven, però em fa l'efecte que no donaven per pagar els jornals de tots els empleats.

Mm. I vau patir què la fàbrica tanqués, aquella època.

Home, ells no ens havien dit mai res, però nosaltres ho comentàvem.

Mm.

Perquè és clar, veiem el pla, veiem el pla.

Mm.

Perquè per això el meu marit va marxar, eh?

Clar.

Que va dir: "Bé, escolta'm, si és que ens tanquen la fàbrica, què farem aquí tots dos?". I llavors va marxar.

Escolti, i de... veu que les fàbriques a vegades tenien això dels economats i tot això?

També hi va haver-hi economat. Allà(?) em(?) va posar...

A dintre?

..economat... No, a dintre portaven el que havien d'adreçar(?), diguéssim. Si ens donaven una... un litre d'oli i... un... quilo de mongetes, diguem, o un quilo d'arròs, o... què et diré, jo... una pastilla de sabó... No me'n recordo ara tampoc exacte el que donaven però em sembla que pagàvem alguna cosa, eh?

Mm.

No ho donaven de franc.

Ah. Era com una cosa...

(?)... una ajuda, diguem.

Sí. Sí, subvencionat.

Si allò valia... això no ho sé. Si això valia, suposem, dues-centes pessetes, n'havies de pagar cent.

Sí.

Em sembla que ho pagàvem.

Ah. Us ho devien descomptar potser del...

(??) una mica més barat però ho pagàvem.

Però no hi havia hagut botiga, diguem,...

No, no.

...pels treballadors.

No. Ho portaven i llavors allà mateix ho pesaven... nosaltres mateixos ho pesàvem i després s'ho emportava cadascú i ja està.

Mm. Està bé. I després la... la quantitat de gent, amb els anys, va anar mantenint-se més o menys o a mida que van entrar màquines noves, allò que jo li preguntava abans, van anar baixant la... el número de treballadors o no?

Quan jo vaig entrar encara no. Encara no. El que passa és que... quan van entrar molts últimament, doncs llavors ja feien el *cuento* de tres mesos de prova i... el que fan ara a tot arreu.

Mm.

I... bé, però la majoria es quedaven. No feien... (?); ara últimament potser sí, però de quan jo li parlo, entraven i entraven per... per tres mesos suposem, i aquests tres mesos... normalment se'ls quedaven.

Mm.

Ara, llavors es veu que tenien inconvenient perquè no tenien les mateixes lleis que nosaltres. No sé si eren les vacances o...

O potser el conveni era diferent.

...no sé si era (??) que no tenien igual que nosaltres.

Mm.

Però... últimament sí que em sembla que van fer això, que entraven i dos o tres mesos i al carrer.

Mm.

O sigui que ja... ja es van tornar... més com tothom.

I això també degué tenir a veure amb aquest ambient de familiaritat que hi havia hagut a la fàbrica, potser també una mica va canviar, no?, amb aquestes...?

Home, potser, sí. Potser sí que va canviar una mica, perquè llavors és el que diem: mm... un hi treballava el pare... l'avi, hi va treballar el gendre, hi va treballar la filla, tot era una família, m'entens? I com ells, d'altres. I últimament això em sembla que... que no va ser així.

Mm. I així de... també degut a totes aquestes coses, recordes si s'hi va fer sindicat o alguna cosa així?

Sí que n'hi havia, de sindicat.

Sí?

Sí.

Quin...? No se'n recorda de quin sindicat hi havia, a la fàbrica.

(?)... Ai, no. El de la CNT, em sembla que era.

Ahà.

Em sembla que era el de la CNT. O hi eren tots dos. Hi eren tots dos, la UGT i la CNT, perquè nosaltres pagàvem una quota i em sembla que eren tots dos sindicats. Però em sembla que (??) que jo pagava em sembla que era la CNT.

Mm. I aquesta gent es preocupava...? Vull dir, estava a sobre d'aquestes coses de...?

Home, sí, sí, sí que ho havien mirat. Fins i tot ens van donar... llavors ens van donar lot de Nadal, que no ens n'havien donat mai, també vam aconseguir-ho... Vam aconseguir... no sé què més vam aconseguir. Sí, sí que es bellugaven, sí.

Perquè i això de les pagues extres és una cosa moderna o ja s'havia fet, abans?
Jo sempre...

Això de la paga de Nadal i la paga de...
Jo sempre havia cobrat, eh?

Sempre?
Sempre havia cobrat. Amb més quantitat o amb menys, sempre havia cobrat.

Mm.
I després et pagaven els quinquennis.

Mm.
Quan feia molts anys també... et donaven unes pessetes pel... pels anys que havies treballat, també... Jo sempre ho he cobrat, això, eh? Saltant dels cinc anys... quan feia cinc anys que treballaves, llavors et donaven... un conveni...

Sí, sí, sí.
...i... i cobraves una mica més.

I se'n recorda del... de si va haver-hi alguna vegada vagues o alguna cosa?
Allà no. No me'n recordo.

A la fàbrica, no. Però que n'hi haguessin hagut a d'altres fàbriques i que us haguessin vingut a fer tancar amb piquets o així?
No, no.

No.
Jo no me'n recordo... jo no me'n recordo de mai haver fet vaga.

No.
El que me'n recordo és de... amb l'entrada de... bé, amb els nacionals, ens vam... en el temps de Franco ens van portar dos o tres vegades amb un camió cap a Barcelona a una manifestació, d'això sí que me'n recordo. Però de vagues no... no me'n recordo d'haver-ne fet mai.

I segur que també se'n recorda del divuit de juliol, no?, que es feia... No es feia un dinar o alguna cosa així...?
Ah, sí, però això ja no vaig aconseguir-ho, jo.

Ah, no?
No.

Ah, clar, perquè vostè va entrar potser després que això es fes.

Mira si va fer... si fa anys...

Sí.

...que encara jo això ja no ho vaig aconseguir-ho.

Ja no... Haha.

Sí, sí que ho feien, sí.

I recorda si hi havia ocasions al llarg de l'any que fèieu així en pla... doncs alguna festa o alguna cosa dintre de la fàbrica?

No, hehe.

No.

No.

Res.

(??)...

(???)...

El(?) temps(?) de fer festa allà va ser pels bateigs dels nanos.

Ahà.

Pels bateigs dels nois, sí. Vam fer un bateig.

Mm.

I pel casament del petit es va fer un berenar a Cal *Miserias*, al davant.

Ahà.

Però fora d'això...

...res.

...mai més res, hehehe.

Està bé. Espera, vaig a mirar...

(Tall a la gravació)

Haha, que ja s'acaba la cinta.

Escolti, i vostè que va estar fins bastant avant(?!), el tema dels treballadors que venien d'altres llocs i tot això, això ho va notar dins de la fàbrica?

Mm.

Que vingués gent d'Andalusia i...?

No, normalment eren catalans, aquí, eh?

Mm.

No. Home, n'hi havia algun de castellà...

Sí.

...però no... Hi havia un xicot que era... que li deien el Màlaga, que aquest xicot treballava de paleta, que va treballar quan feien les obres d'aquí dels pisos, i després va entrar a dintre...

Mm.

...i potser era l'únic que... que jo més me'n recordo.

I de quan va deixar la fàbrica li van fer alguna cosa, a vostè, li van fer algun...?

Sí, em van fer un detall.

Els amos o els treballadors?

Tots plegats.

Li va fer pena deixar la fàbrica?

A mi, molta.

Sí? Però la va deixar perquè es jubilava, ja, o...?

Home, perquè tenia seixanta... seixanta-cinc anys.

I ho va notar, no?

Seixanta... seixanta-sis, en tenia.

Ho va notar, no?, de sobte, deixar de fer aquest ritme de treball?

Sí, (??) em va saber molt de greu perquè és el que diem: sempre havia anat escopetejada i... quan va ser l'hora aquesta, resulta que ja tenia dos fills casats. No, dos no, un, ja n'hi havia un de casat. No me'n recordo si l'altre era casat, em sembla que no. Ara no me'n recordo si era casat o no.

Bé.

Bé.

Però ja eren grans.

Però jo... ja eren grans i no tenia la mateixa feina que tenia quan eren més petits.

Sí.

I... llavors em va saber greu, molt, molt, molt de greu, em va saber.

I suposo que (?)...

És que allà dintre m'hi trobava molt bé, la veritat. Hi havia... hi tenia moltes amistats, havíem passat estones de molt de riure, i... hehehe, m'ho havia passat molt bé, hehe. I en marxar doncs ho vaig trobar a faltar.

Mm.

I el dia que li van dir que tancaven també li va...?

I el dia que em van haver... que tancaven em va doldre molt. I ara passo per davant i encara... encara me'n recordo.

Mm. Sí, perquè són molts anys. Bé, però han de canviar els barris, no?

Home, és clar, per descomptat.

Segueix mantenint contacte amb la gent que havia treballat, amb les companyes...?
Amb les noies, totes; amb les noies, totes. Amb els nois... ja no en queden gaires perquè n'hi ha molts que són morts i... un home ja... ja és diferent, però amb les noies, totes.

Mm.

Totes, totes.

(?)...

(??) no havia estat mai normalment amb ningú.

Mm. Bé, Pepita, moltíssimes gràcies per tot.

Bé, (??).

Li agraeixo moltíssim: m'ha explicat moltes coses i m'ho he passat molt bé.

Hehehe.

Hehehe.

Si...

O sigui que...

Si mai necessita alguna cosa, ja sap on sóc.

Bé, moltes gràcies, eh?, Pepita.

De res.

